

Гульня

Валянцін Акудовіч

Што я, беларусаў ня ведаю? Беларус альбо працуе, альбо п'е гарэлку. Калі вып'е — можа і пазабаўляцца. Але каб сьвядомы беларус не працаваў, а гуляўся ў гульні — такога, лічы, не бывае.

Беларус здатны прыдумаць кола, сякеру, млын. Але выдумаць шахматы ці футбол, не раўнуючы ўжо — бег прусакоў навывперадкі, яму б нават і да галавы не прыйшло.

Бадай, мы маем толькі адну нацыянальную гульню — хованкі. Мы спрад-веку тым і бавіліся, што хаваліся ад розных прыхадняў. Калі не ў лясох, дык у саміх сабе. І ўрэшце так пахаваліся, што калі сталася магчымым выйсьці на людзі, то ніяк самі сябе не пазнаходзім.

Пэўна, беларус ад прыроды няздолны да хоць якой умоўнай гульні, тым болей да палітычнай гульні ў беларускую дзяржаву.

Усялякая дзяржава — гэта гульня ў правы і абавязкі паміж уладай і грамадзянамі. А беларусы замест таго, каб ствараць свае каманды і гуляць з уладай у беларускую дзяржаву, звыкла хаваюцца за фіранкамі.

Гэтак дасюль не ўва ўласным доме, але як бы ў прымах жыўць. Раскіданыя па ўсім сьвеце габрэі празь дзьве тысячы гадоў выгнаньня стварылі нацыянальную дзяржаву таму, што ўсе гэтыя дзьве тысячы гадоў гулялі ў сваю гульню па правілах, выкладзеных у Бібліі, і пад наглядом судзьдзі, якога называлі Богам.

Але беларусы, як вядома, не габрэі. Беларусы засур'эзна ставяцца да жыцьця, каб гуляцца ў жыцьцё. І гэта, пэўна, таксама няблага.

Толькі, як сьведчыць гістарычны досьвед, калі ты ня ўмееш забаўляцца сам, то табою забаўляюцца іншыя.

Дакопкі

Алена Ціхановіч

Апошнія барозны. Поўныя мяхі. Пот і стома. Павуціньне і залатое лісьце. Дакопкі.

Дакопкі, як адлёт журавоў, азначаюць істотную зьмену краявіду — па дакопках з палёў, разараных прыдарожных палосак, лапікаў-сотак зьнікаюць сагнутыя постаці. Узьнёслым стылем такая праца называецца „пакланіцца зямлі“, а простая цётка скажа: цэлае лета над гэтай бульбай рачкавала. Мала дзе ў сьвеце на зломе тысячагодзьдзяў выжываньне чалавека застаецца нагэтулькі залежным ад яго ўласных аграрных высілкаў.

Выкапаная бульба — пражыты год. Поўныя склеп — сытая зіма. Ураджай мераецца ня толькі мяхамі, але якасьцю: буйная ці дробная, каросьлівая ці чыстая... Яшчэ больш парамэтраў выяўляюцца на сталі: сопкая ці мыльная, жоўтая ці белая, свойская ці „кабанская“. Так апрабоўваюцца дзясяткі новых гатункаў, якія прыйшлі на беларускія палі: „тэмп“, „сантэ“, „ласунак“, „ад-рэта“, „аганёк“, „велікан“, „верас“, „траскуха“...

Дакопкі, як і дажынкi, знаёмыя і калгаснаму полю. Толькі дажынкам было суджана стаць дзяржаўным сьвятам, а дакопкі застаюцца нечым прыватным, сямейным.

Дакопкі — ня фэст, а факт: на гэты год — з бульбай. І так — з году ў год, стагодзьдзе за стагодзьдзем.

Даляр

Алена Ціхановіч

За 20 кілямэтраў ад славутага чэскага курорту Карлавы Вары ляжыць мястэчка Яхімаў. Звычайнае правінцыйнае чэскае мястэчка, з касьцёлам, парай „піўніц“ і кавярняў, старымі дамкамі.

За нямецкімі часамі гэтае малое места называлася Яхімсталь. Тут у 1518 годзе была адбітая першая партыя высакапробных срэбных нямецкіх „*яхімсталераў*“. Яны хутка набылі папулярнасьць па ўсёй Эўропе, сталі ўзорам для біцьця манэтаў у іншых дзяржавах. Заскладаная назва скарацілася, і ў розных краінах сьвету яна зьведала невялікія мадыфікацыі — у Скандынавіі стаў вядомы *далер*, у Гішпаніі — *далера*, у Вялікім Княстве Літоўскім — *талер*, у Ангельшчыне — *долар*. Такім чынам, словы *даляр* і *талер* — аднаго кораня.

Талеры прыйшлі ў Беларусь у XVI стагодзьдзі, а ў XX-ым, абярнуўшыся па сьвеце, вярнуліся *далярамі*. Першыя *даляры* зараблялі й прывозілі з Амэрыкі эканамічныя эмігранты: у даваеннай Заходняй Беларусі на іх яшчэ можна было купіць зямлю. Потым для *даляраў* была адведзеная выключна запаведная гандлёвая тэрыторыя „Бязозак“. За незаконныя валютныя апэрацыі саджалі. Законапаслухмяныя грамадзяне баяліся *даляра* ня менш, як антысавецкай літаратуры. І толькі калі рублёвыя зьберажэньні пачалі ператварацца ў дым, калі абясцэнілася золата, амаль усе ўнівэрсальныя функцыі зьберажэньня, назапашваньня і гандлю перанесліся на *даляр*. Зьявілася новая прафэсія валютнага мянялы ці валютчыка.

Паколькі ў апошнія гады стагодзьдзя *даляры* ходзяць паміж грамадзянамі і ў эканоміцы толькі пад прылаўкам, само слова стала таксама як бы невымаўляльным: яго раець не гаварыць праз тэлефон ці на базары. Быў выпадак, калі адну з гандлярак стадыёну „Дынама“ цалкам распранулі міліцыянты — каб знайсці ў яе забароненыя *даляры*. Таму гэтае слова набыло шмат сынонімаў — зялёныя, баксы, умоўныя адзінкі.

Даміно

Сяржук Сокалаў-Воюш

Даміно. Гульня. Найбольш папулярная ў гарадзкіх дварах, у заводзкіх бытоўках. Можна гуляць на два канцы, а можна і на чатыры. Той, хто прайграў, — казёл. Той, хто выйграў, мусіў бы быць даміно, але... Гэткае азначэньне ў нас не прыжылося...

Слова „*даміно*“ паходзіць ад лацінскага выразу „*benedicamus Domino*“, „славім Пана“ з каталіцкай літургіі. Словам „*даміно*“ спачатку называлі накідку з капюшонам, якія насілі ўзімку ксяндзы. Па іх колеры сталі называць костачкі для гульні.

У нас *дамінавалі* партыя, ідэалёгія, КГБ, генэральныя сакратары... Леанід Брэжнеў любіў *даміно*. Ён забіваў „казла“ разам са сваімі ахоўнікамі. Як